

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1991

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΜΠΙΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Κωνσταντῖνος Δεσποτόπουλος**, παρουσιάζοντας τὸ πρὸ κάτω βιβλίον, λέγει τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω πρὸς τὴν Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας βιβλίον συνεργάτου μας στὸ Κέντρο Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας μὲ θέμα καὶ τίτλον *Die Seelenlehre bei Alexander von Aphrodisias*.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου κ. **Δημήτριος Παπαδῆς** ἔχει ἐργασθεῖ γιὰ τὴ συγγραφή του ἐπὶ χρόνια πολλά, καὶ πρὶν ἀκόμη ἐνταχθεῖ στὸ Κέντρο, ἐνῶ σπούδαζε μεταπτυχιακὰ στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Würzburg τῆς Γερμανίας. Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου, γραμμένου σὲ γερμανικὴ γλῶσσα, ἐπικυρώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔγκρισή του ὡς διατριβῆς γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ιδιότητος Ὑφηγητοῦ ἢ ἀκριβέστερα *Doktor Habilis* τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Würzburg, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ συνηγορία τοῦ ἀντεπιτελλόντος μέλους τῆς Ἀκαδημίας, κράτιστου Ἱστορικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, κ. **Olof Gigon** πρὸς ἐκδόσιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Οἶκον **Peter Lang** τῆς Βέρνης τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου σημαίνει ὅτι θέμα του εἶναι ἡ περὶ ψυχῆς διδασκαλία τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιεύς. Ἐξ ἄλλου, στὸν Πρόλογόν του δηλώνεται ὅτι ἡ περιεχόμενὴ σ' αὐτὸ ἐκθεση τῶν γνωμῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔχει ἐπιτελεσθεῖ ἀπὸ σκοπιὰ συστηματικὴ, μὲ ἀναζήτηση ἀντίστοιχων στὸ κείμενον τοῦ «Περὶ ψυχῆς» ἔργου του, σὲ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὸ «Περὶ ψυχῆς» ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς εἶναι σύγχρονος τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων Σεπτίμιου Σεβήρου καὶ Καρακάλλα καὶ φέρεται νὰ ἔχει διδάξει στὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 198 ἕως τὸ 211 μ.Χ. Μὲ τὴ διδασκαλία του καὶ τὰ ἔργα του εἶχε

ἀποκτήσει τέτοια φήμη, ὥστε νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς «ὁ ἐξηγητῆς», δηλαδή ὁ σχολιαστῆς κατ' ἐξοχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτο ἴσως, ὅτι παρόμοια κάπως, ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ἴδιος εἶχε τόσο ἐπιβληθεῖ στοὺς λογίους τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης τοῦ Μεσαίωνα, τουλάχιστον ἀπὸ τὸν δέκατο τρίτο αἰῶνα μ.Χ., καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀειμνήστου Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου εἶχε «στεγάσει πνευματικά» τὴν τότε Δυτικὴ Εὐρώπη, ὥστε νὰ ἀποκληθεῖ ἀπὸ τὸν κορυφαῖο τότε φιλόσοφο Θωμᾶ τὸν Ἀκινάτη καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του «ὁ φιλόσοφος», δηλαδή ὁ φιλόσοφος κατ' ἐξοχὴν.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε παύσει νὰ ζεῖ τὸ 323 ἢ 322 π.Χ. Δὲν ἔπαυσε ὅμως ποτὲ νὰ ἐπηρεάζει μὲ τὸ ἔργο του ὅσους φιλοσόφησαν ὕστερα ἀπὸ αὐτόν. Ἡ Σχολή του, ὁ «Περίπατος», συνέχισε νὰ ἀκμάζει καὶ μὲ τοὺς δύο πρώτους διαδόχους του, Θεόφραστο καὶ Στράτωνα, Σχολάρχες ἀντίστοιχα τοῦ «Λυκείου» ἀπὸ 322 ἕως 287 καὶ ἀπὸ 287 ἕως 269 π.Χ. Ἐπὶ δύο αἰῶνες ἔκτοτε ὁ Ἀριστοτελισμὸς εἶχε μειωμένη ἀπήχηση, ἕως ὅτου ὁ ἐνδέκατος διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους στὴ Σχολαρχία τοῦ «Λυκείου» Ἀνδρόνικος ὁ Ρόδιος, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 60 ἕως 50 π.Χ., ἐπιτέλεσε τὴν ἔκδοση τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀναζωπύρησε τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀριστοτέλειας φιλοσοφίας. Ἡ κατανόηση ὅμως τῶν ἀριστοτέλειων κειμένων ἀπαιτοῦσε μεγάλο πνευματικὸ μὀχθο, καθὼς πολλὰ σημεῖα τοὺς περιεῖχαν νοήματα δυσνόητα γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ γράφονται σχολιαστικά ὑπομνήματα, ὅπου ἐρμηνεύονταν σκοτεινὰ χωρία ἢ καὶ ἀναπτύσσονταν ὑπαινιγμοὶ ἀπλῶς τοῦ Ἀριστοτέλους, εἴτε ὑποστηρίζονταν οἱ γνώμες τοῦ Ἀριστοτέλους ἐναντίον τῆς κριτικῆς τοὺς ἀπὸ τὶς ἀντίπαλες πρὸς τὴν περιπατητικὴ φιλοσοφικὴ Σχολή, ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ στὴν «Εἰσαγωγή» τοῦ βιβλίου ὁ Gigon. Ὑπῆρξαν πολλοὶ συγγραφεῖς ὑπομνημάτων μὲ τέτοιο περιεχόμενο. Ἐχουν σωθεῖ πολλὰ καὶ ἀρκετὰ δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου τὸν περασμένο αἰῶνα. Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῶν διασωσμένων σχολιαστικῶν Ὑπομνημάτων ἀρχαιότερος φέρεται νὰ εἶναι ὁ Ἀσπάσιος μὲ δράση γύρω στὰ 120 μ.Χ. Σπουδαιότερός τους ὅμως κατὰ πολὺ εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς. Ὡς δάσκαλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου φέρονται ὁ Ἀριστοκλῆς, ὁ Ἐρμίνος καὶ ὁ Σωσιγένης. Ὑπῆρξαν ἐξ ἄλλου καὶ πολλοὶ μεταγενέστεροί του ἕως καὶ τὸν ἕκτο αἰῶνα μ.Χ. προπάντων, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς καὶ γιὰ λόγους ἄλλους ὀνομαστοὺς Πορφύριο καὶ Ἰάμβλιχο, σημαντικοὺς διακόνους τῆς φιλοσοφίας στὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ τρίτου μ.Χ. αἰῶνα ἢ καὶ ὀλίγον ὕστερα, σχόλια στὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ἔχουν γράψει ὁ Δέξιππος, ὁ Θεμιστιος στὸν τέταρτο μ.Χ. αἰῶνα, καθὼς καὶ ὁ Συριανός, ὁ Ἀμμώνιος στὸν πέμπτο μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἀκόμη ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Φιλόππος στὸν πέμπτο μ.Χ. αἰῶνα καὶ στὶς τρεῖς πρώτες δεκαετίες τοῦ

ἔκτου μ.Χ. αἰώνα, καθὼς καὶ οἱ Δαμάσκιος καὶ Σιμπλίκιος, οἱ τελευταῖοι διάκονοι τῆς φιλοσοφίας στὴν πόλη τῶν Ἀθηνῶν ἕως τὸ 529 μ.Χ., ὅτε ἀπαγόρευσε τὴ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

Καὶ ὕστερα ὅμως ἀπὸ τὸ 529 μ.Χ. ὑπῆρξαν συγγραφεῖς σχολίων τῶν ἀριστοτέλειων ἔργων στὴ Βυζαντινὴ Ἐπικράτεια, ὅπως ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλους ὁ Μιχαὴλ Ψέλλος, ὁ Ἰωάννης Ἰταλός, ὁ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος. Ἐν τῷ μεταξὺ, ἀπὸ τὸν πέμπτο ἕως τὸν ἕκτο μ.Χ. αἰώνα εἶχαν μεταφρασθεῖ πολλά ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους στὴ συριακὴ γλῶσσα, καὶ ἀπὸ τὸν ἕνατο μ.Χ. αἰώνα στὴν ἀραβικὴ, διαμέσου τῶν συριακῶν μεταφράσεων, μὲ συνέπεια νὰ ὑπάρξουν Ἀραβες σπουδαῖοι μελετητὲς καὶ σχολιαστὲς ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅπως ὁ Ἀβερὸς κατ' ἐξοχὴν στὸν δωδέκατο μ.Χ. αἰώνα. Λατινικὲς μεταφράσεις τῶν ἀραβικῶν μεταφράσεων ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους συνέβαλαν καίρια γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἀριστοτελισμοῦ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ὅπου ἀπὸ τὸν δέκατο τρίτο αἰώνα προπάντων ἐμφανίζονταν σχολιαστὲς ἀξιόλογοι τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐνῶ ἐξ ἄλλου μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν Σταυροφοριῶν δυτικο-ευρωπαϊοὶ μοναχοὶ ἀπόκτησαν ἑλληνομάθεια καὶ μελετοῦσαν ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους στὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο καὶ τὰ μετέφρασαν κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ εἰς λατινικά.

Εὐτύχησε λοιπὸν ὁ Σταγίριτης φιλόσοφος στὴν ὑστεροφημίαν του καὶ στὴν ἀπήχησιν τοῦ ἔργου του, ἐπιβλημένου σὲ Δύση καὶ Ἀνατολή, μὲ τὴν παρεμβολὴν καὶ πλῆθος σχολιαστῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ Ἑλλήνων. Μεταξὺ ὅλων αὐτῶν ὅμως ὁ πιστότερος στὸ πνεῦμα του καὶ ὁ πιὸ ἀξιὸς καὶ ἀπὸ ἄλλες ἀπόψεις ὡς «ἐξηγητῆς» ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπαδῆ περιλαμβάνει, στίς 390 σελίδες του, Πρόλογον τοῦ συγγραφέα σ. 11-15, ἐμπεριστατωμένη καὶ σπάνιας πνευματικῆς πυκνότητος Εἰσαγωγὴν τοῦ Olof Gigon (σ. 17-29), καὶ τέσσερα μεγάλα μέρη, τὸ πρῶτον μὲ τίτλον «Ἐννοια καὶ οὐσία τῆς ψυχῆς» (σ. 31-147), τὸ δεύτερον μὲ τίτλον «Ἡ σχέση ψυχῆς καὶ σώματος» (σ. 148-234), τὸ τρίτον μὲ τίτλον «Ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ: Ἐννοια καὶ πραγματικότης» (σ. 235-312), τὸ τέταρτον μὲ τίτλον «Ὁ ἀνθρώπινος ἢ θεϊκὸς χαρακτήρας τοῦ ποιητικοῦ νοῦ» (σ. 313-382). Οἱ τίτλοι αὗτοι προβάλλουν τὴ συστηματικὴ διάθροσιν τῆς πραγματείας. Ἡ «Εἰσαγωγὴ» ὅμως προσθέτει καὶ τὴν ἱστορικὴν διάστασιν τοῦ θέματος, σὲ ὑποδειγματικὴν ἔκφρασίν της ἀπὸ τὸν Olof Gigon.

Τονίζεται ἀπὸ τὸ συγγραφέα, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς μὲ τὸ ἔργον του «Περὶ ψυχῆς» ἀποσκοποῦσε κατὰ ρητὴν δήλωσίν του νὰ ἐκθέσει καὶ νὰ ἐπιθεμελιώσῃ τὴ θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους γιὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ὅτι εἶχε ἐπίγνωσιν, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀριστοτέλης, τῆς ἔσχατης δυσχέρειας τοῦ προβλήματος,